

Ιούνιος 2009

Κείμενο Πολιτικής

Marina Nikolova και Μικαέλα Μαρούφωφ

Κύρια χαρακτηριστικά της Ουκρανικής και Γεωργιανής μετανάστευσης στην Ελλάδα

- Οι Ουκρανοί και οι Γεωργιανοί είναι δυο από τις μεγαλύτερες μεταναστευτικές πληθυσμιακά ομάδες που διαμένουν στην Ελλάδα. Επιφανειακά οι δυο ομάδες έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά με πρώτο και βασικό – ένα κοινό πρόσφατο παρελθόν ως δημοκρατίες που ανήκαν στην πρώην ΕΣΣΔ, που έχει σημαδέψει την οικονομική, κοινωνική και πολιτική τους πραγματικότητα στο παρόν.
- Στην περίπτωση της Ουκρανίας μπορούμε να μιλήσουμε για καθαρά γυναικεία μετανάστευση αφού τα ποσοστά των γυναικών επί του συνόλου των Ουκρανών μεταναστών κυμαίνονται, μεταξύ 72 και 82%, ενώ αντίστοιχα τα ποσοστά των γυναικών επί του συνόλου των Γεωργιανών κυμαίνονται μεταξύ 56 και 59%.
- Οι Ουκρανοί, όπως οι περισσότερες μεταναστευτικές ομάδες, συγκεντρώνονται κυρίως στην Αττική ενώ το μεγαλύτερο μέρος του Γεωργιανού πληθυσμού της Ελλάδας έχει εγκατασταθεί στη Μακεδονία, γεγονός που πιθανώς συνδέεται και με την εγκατάσταση της πλειονότητας των παλιννοστούντων από τη Γεωργία στη συγκεκριμένη περιοχή.
- Και στις δυο περιπτώσεις οι αιτίες μετανάστευσης ήταν κυρίως οικονομικές. Ωστόσο, στην περίπτωση της Γεωργίας η φτώχεια συνοδεύεται και από εθνοτικές συγκρούσεις. Μεγάλος αριθμός Γεωργιανών επιλέγει την Ελλάδα ως χώρα προορισμού είτε λόγω Ελληνικής καταγωγής είτε λόγω γνωριμιών με άτομα που έχουν ήδη μεταναστεύσει στη χώρα. Στην περίπτωση της Ουκρανίας ελάχιστοι είναι εκείνοι που κάνουν λόγο για άσχημες συνθήκες στη χώρα καταγωγής ενώ πολλοί αναφέρουν την αναζήτηση νέων εμπειριών ως αιτία μετανάστευσης.

Οι διαδρομές της Ουκρανικής και Γεωργιανής μετανάστευσης

- Οι Ουκρανοί και οι Γεωργιανοί έχουν αρκετά διαφορετικές διαδρομές όσον αφορά την μετανάστευση – κίνητρα, στρατηγικές για την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του ταξιδιού έως την χώρα προορισμού και την απόκτηση νομιμότητας στην Ελλάδα, όπως και σχετικά διαφορετικές στρατηγικές ένταξης στην ελληνική κοινωνία.
- Η τουριστική βίζα αποτελεί και για τις δύο εθνικότητες τον συνηθέστερο τρόπο εισόδου στη χώρα. Μετά τη λήξη της θεώρησης εισόδου τους Γεωργιανοί και Ουκρανοί παρέμεναν και εργαζόταν στη χώρα παράτυπα, ιδιαίτερα ως το 1998 οπότε εφαρμόστηκε το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης.
- Από το 1998 και μετά οι περισσότεροι προσπαθούν να νομιμοποιήσουν το καθεστώς τους μέσω των προγραμμάτων νομιμοποίησης.
- Οι Γεωργιανοί προσπάθησαν επίσης να νομιμοποιήσουν το καθεστώς τους κάνοντας αίτηση ασύλου και περίπου το 10% των Γεωργιανών που κατοικούν νόμιμα στη χώρα είναι αιτούντες άσυλο.
- Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 παρατηρείται σταθεροποίηση του πληθυσμού των Ουκρανών. Για τους Γεωργιανούς ισχύει το αντίθετο, εμφανίζεται δηλαδή τάση αύξησης του πληθυσμού τους.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

- Μεγαλύτερο μέρος των Ουκρανών έχουν αποκτήσει άδεια παραμονής, ενώ από τους Γεωργιανούς πολλοί παραμένουν χωρίς χαρτιά ή χρησιμοποιούν άλλες στρατηγικές νομιμοποίησης – λ.χ. καταθέτουν αιτήσεις ασύλου.
- Τα κοινωνικά δίκτυα, οι σύλλογοι και οι επιχειρήσεις προσφοράς υπηρεσιών συχνά δρουν παράλληλα. Επιπλέον τα κοινωνικά δίκτυα δεν έχουν πάντοτε αλτρουιστικά κίνητρα, αρκετές φορές προσφέρουν τις υπηρεσίες τους με αμοιβή.

ΤΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι φάσεις της Ουκρανικής και Γεωργιανής μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η εισροή μεταναστών από αυτές τις δυο χώρες αρχίζει στις αρχές της δεκαετίας του '90, έπειτα από την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Η πρώτη φάση μετανάστευσης προς την Ελλάδα (1990-1998) χαρακτηρίζεται από την είσοδο με τουριστική βίζα και την παραμονή στην χώρα έπειτα από την λήξη της.

Κατά τη δεύτερη φάση (1998-2004) οι συνθήκες διαβίωσης και εργασίας για όσους απέκτησαν την άδεια παραμονής βελτιώθηκαν σημαντικά. Ωστόσο, δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο «επιστροφής στην παρανομία» επειδή αρκετοί από τους μετανάστες δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις για την ανανέωση της άδειάς τους. Το πρόγραμμα νομιμοποίησης του 2001 έδωσε την ευκαιρία νομιμοποίησης σε νεοεισερχόμενους, αλλά και σε όσους είχαν υπάρξει νόμιμοι όμως δεν μπόρεσαν να ανανεώσουν την άδεια παραμονής τους.

Μετά το 2005 λόγω της σταθεροποίησης της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στην Ουκρανία και της προοπτικής για ένταξή της στην ΕΕ η εισροή Ουκρανών έχει ελαχιστοποιηθεί.

Σχετικά με τους Γεωργιανούς μετανάστες η κατάσταση δεν έχει αλλάξει αφού οι παράγοντες ώθησης όπως οι εθνοτικές συγκρούσεις, η φτώχεια και η ανασφάλεια παραμένουν.

Μέγεθος του μεταναστευτικού πληθυσμού και δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής της ΕΣΥΕ το 2001 κατοικούσαν στην Ελλάδα πάνω από 20.000 Γεωργιανοί και περισσότεροι από 13.000 Ουκρανοί πολίτες. Σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για το διάστημα μεταξύ 2001 και 2008 ο πληθυσμός των Γεωργιανών έχει σχεδόν τριπλασιαστεί ενώ αυτός των Ουκρανών έχει διπλασιαστεί, όμως η αύξηση παρουσιάζεται έως το 2005 και από τότε το μέγεθος του πληθυσμού τους παραμένει σταθερό.

Παρόλο που σύμφωνα με όλα τα διαθέσιμα στοιχεία ο συνολικός Γεωργιανός πληθυσμός ξεπερνά τον Ουκρανικό, ο αριθμός των Ουκρανών που διαμένουν νόμιμα στη χώρα ξεπερνά τον αντίστοιχο των Γεωργιανών.

Στην περίπτωση της Ουκρανίας μπορούμε να μιλήσουμε για καθαρά γυναικεία μετανάστευση αφού τα ποσοστά των γυναικών επί του συνόλου των Ουκρανών μεταναστών κυμαίνονται, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, μεταξύ 72 και 82%, ενώ αντίστοιχα τα ποσοστά των γυναικών επί του συνόλου των Γεωργιανών κυμαίνονται μεταξύ 56 και 59%.

Η συντριπτική πλειοψηφία των Γεωργιανών και Ουκρανών που κατοικούν στην Ελλάδα ανήκουν σε παραγωγικές ηλικιακές ομάδες (15-65), ενώ περισσότεροι από τους μισούς, ανήκουν στις πλέον παραγωγικές ομάδες μεταξύ 25 και 45 ετών.

Κοινωνικο-οικονομική κατάσταση

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ για το 2008 κύριοι κλάδοι στους οποίους απασχολούνται οι Ουκρανοί και Γεωργιανοί στην Ελλάδα είναι οι οικιακές εργασίες αλλά και η οικοδομή.

Οι Γεωργιανοί απασχολούνται σε ποσοστό 39% σε οικιακές εργασίες ενώ ακολουθούν οι κατασκευές, η μεταποίηση, και η εργασία σε ξενοδοχεία και χώρους εστίασης.

Οι Ουκρανοί παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά απασχόλησης σε οικιακές εργασίες ενώ ακολουθούν το εμπόριο, η εργασία σε ξενοδοχεία και χώρους εστίασης, η μεταποίηση και οι κατασκευές.

Οι Ουκρανοί παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους Γεωργιανούς, όμως και τα ποσοστά ανεργίας των Γεωργιανών μειώνονται σταδιακά.

Δεδομένου ότι η μετανάστευση από την Ουκρανία έχει γυναικείο χαρακτήρα, οι περισσότερες απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί, το οποίο ισχύει και για τις γεωργιανές γυναίκες. Συνήθως, με την άφιξη στη χώρα οι γυναίκες ξεκινούν να εργάζονται ως εσωτερικές. Αυτό τους δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας λόγω του παράτυπου καθεστώτος τους, όμως οι συνθήκες εργασίας συχνά δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες τους και στη συνέχεια επιδιώκουν να μείνουν μόνες ή με συμπατριώτισσές τους και να εργάζονται σε πολλαπλούς εργοδότες.

Οι διαδρομές της Ουκρανικής και Γεωργιανής μετανάστευσης στην Ελλάδα

Οι Ουκρανοί και οι Γεωργιανοί έχουν αρκετά διαφορετικές διαδρομές όσο αφορά την μετανάστευση – κίνητρα, στρατηγικές για την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του ταξιδιού έως την χώρα προορισμού και την απόκτηση νομιμότητας στην Ελλάδα, όπως και σχετικά διαφορετικές στρατηγικές ένταξης στην ελληνική κοινωνία.

Από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, ένας μεγάλος αριθμός Ουκρανών και Γεωργιανών, έχει έρθει στην Ελλάδα με τουριστική βίζα. Στην περίπτωση όμως των Γεωργιανών το κόστος της έκδοσης της τουριστικής βίζα είναι εξαιρετικά υψηλό και αρκετοί καταφεύγουν σε άτυπα δίκτυα διακινητών ή χρησιμοποιούν ως ‘χώρα-πέρασμα’ προς την Ελλάδα μία τρίτη χώρα της ΕΕ, επειδή είναι πιο εύκολο και πιο φθηνό να πάρουν βίζα για εκεί.

Μετά τη λήξη της θεώρησης εισόδου τους Γεωργιανοί και Ουκρανοί παρέμεναν και εργαζόταν στη χώρα παράτυπα. Από το 1998 και μετά οι περισσότεροι προσπαθούν να νομιμοποιήσουν το καθεστώς διαμονής τους. Οι Γεωργιανοί προσπάθησαν επίσης να νομιμοποιήσουν το καθεστώς τους κάνοντας αίτηση ασύλου.

Οι Ουκρανοί και Γεωργιανοί που έχουν ελληνική καταγωγή, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1990, δεν αντιμετώπισαν τις ίδιες δυσκολίες.

Η «βιομηχανία» της μετανάστευσης: Δίκτυα, Υπηρεσίες, Σύλλογοι μεταναστών

Για τους Ουκρανούς και Γεωργιανούς που κατοικούν στην Ελλάδα τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν ίσως το σημαντικότερο παράγοντα όσον αφορά τη διαδικασίες μετακίνησης, εγκατάστασης αλλά και εύρεσης εργασίας. Τα δίκτυα αυτά αποτελούνται από συγγενείς, φίλους και συντοπίτες, περιλαμβάνουν όμως και εργοδότες, διακινητές κ.ο.κ. ενώ τα κίνητρά τους δεν είναι πάντοτε αλτρουιστικά.

Μεγάλος αριθμός υπηρεσιών απευθύνεται στους μετανάστες από τη Γεωργία και την Ουκρανία, άλλες αποκλειστικά σε αυτές τις μεταναστευτικές ομάδες (όπως ταξιδιωτικά πρακτορεία και πρακτορεία μεταφορών ή σχολεία) και άλλες στο μεταναστευτικό πληθυσμό γενικά (όπως ‘δικηγορικά γραφεία’ ή γραφεία εύρεσης εργασίας)

Συναντούμε διαφορετικούς τύπους συλλόγων ή οργανώσεων Γεωργιανών και Ουκρανών στην Αθήνα. Και στις δύο περιπτώσεις οι αντίστοιχες πρεσβείες και η Ελληνική πολιτεία δεν φαίνεται να βοηθούν ιδιαίτερα στη χρηματοδότηση και τη λειτουργία των συλλόγων αυτών.

Στην περίπτωση των Γεωργιανών, ο σύλλογος που επισκεφθήκαμε προσδιοριζόταν κυρίως ως πολιτιστικός ρίχνοντας το βάρος σε δραστηριότητες σχετικές με τη διατήρηση της Γεωργιανής παράδοσης και γλώσσας, προσφέροντας όμως παράλληλα και ένα χώρο συνάντησης για τους Γεωργιανούς της Αθήνας αλλά και ορισμένες άλλες υπηρεσίες όπως δωρεάν ιατρικές συμβουλές και φάρμακα για τους ανασφάλιστους Γεωργιανούς.

Στην περίπτωση των Ουκρανών, οι σύλλογοι με τους οποίους ήρθαμε σε επαφή ουσιαστικά λειτουργούσαν ‘μέσω τηλεφώνου’ αφού δεν διέθεταν δικό τους χώρο, ενώ ανά διαστήματα φιλοξενούταν σε διαφορετικούς χώρους. Προφανώς λόγω έλλειψης πόρων, οι σύλλογοι αυτοί κυρίως προσφέρουν βοήθεια στους Ουκρανούς σε στιγμές ανάγκης.

Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως τα δίκτυα, οι σύλλογοι και οι υπηρεσίες αλληλεπιδρούν με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα, δεδομένου ότι ορισμένοι σύλλογοι δεν διαθέτουν δικό τους χώρο συγκέντρωσης, πολλές φορές τους παρέχεται χώρος από επιχειρήσεις όπως ταξιδιωτικά πρακτορεία ή γραφεία εύρεσης εργασίας προφανώς με σκοπό να διευρύνουν την πελατεία τους.

Συμπερασμα- τικές Παρατηρή- σεις

- Σχετικά με τους Ουκρανούς παρατηρείται μια τάση ύφεσης της εισροής των μεταναστών, ενώ οι Γεωργιανοί συνεχίζουν να καταφτάνουν στην Ελλάδα επειδή οι συνθήκες στην χώρα τους δεν έχουν βελτιωθεί και οι παράγοντες ώθησης δεν έπαψαν να λειτουργούν
- Η γεωγραφική κατανομή των Γεωργιανών επηρεάζεται πολύ από τα ήδη υπάρχοντα δίκτυα των παλιννοστούντων
- Ο τύπος της Ουκρανικής μετανάστευσης και οι κλάδοι της απασχόλησης δεν έχουν αλλάξει με τα χρόνια – ο χαρακτήρας έχει παραμείνει γυναικείος και ως επί το πλείστον απασχολούνται σε οικιακές εργασίες.
- Δεν έχει αλλάξει ο τρόπος εισόδου στην χώρα από την πλευρά των Ουκρανών, ενώ οι Γεωργιανοί εκτός από την απευθείας είσοδο με τουριστική βίζα, χρησιμοποιούν άλλα κράτη της Ευρώπης ως ενδιάμεσο σταθμό
- Μεγαλύτερο μέρος των Ουκρανών έχουν αποκτήσει άδεια παραμονής, ενώ από τους Γεωργιανούς πολλοί παραμένουν παράτυποι ή χρησιμοποιούν άλλες στρατηγικές νομιμοποίησης – λ.χ. καταθέτουν αιτήσεις ασύλου.

Προτάσεις Μεταναστευ- τικής Πολιτικής

Σε γενικές γραμμές οι Γεωργιανοί και οι Ουκρανοί μετανάστες στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν αντίστοιχα προβλήματα με τις περισσότερες εθνικότητες μεταναστών στην Ελλάδα. Οι παρακάτω προτάσεις συνδέονται με προβλήματα που επισημάνθηκαν κατά τη διάρκεια των ερευνητικών μας συνεντεύξεων:

- Απλοποίηση της διαδικασίας μετάκλησης, δυνατότητα νόμιμης έλευσης στην Ελλάδα για εύρεση εργασίας
- Για αυτούς που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα από 5 χρόνια και πάνω, αποσύνδεση της ανανέωσης της άδειας διαμονής από την απόδειξη ότι εργάζονται (τα ένσημα).
- Διακρατικές συμφωνίες ανάμεσα στην Ελλάδα και τις δύο χώρες για μεταφορά ασφαλιστικών δικαιωμάτων (σύνταξη).
- Καλύτερη ενημέρωση των μεταναστών σχετικά με την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα.
- Εισαγωγή μαθημάτων στα δημόσια σχολεία για την κάλυψη των αναγκών του αλλοδαπού μαθητικού πληθυσμού για εκπαίδευση στην γλώσσα, τον πολιτισμό και την ιστορία της χώρας καταγωγής. Έτσι το βάρος αυτό δεν θα πέφτει πλέον στις κοινότητες, ενώ θα ελέγχεται και το επίπεδο διδασκαλίας.
- Στήριξη των κοινοτήτων και του κοινωνικού και πολιτιστικού έργου που αυτές επιτελούν μέσω κάλυψης ορισμένων αναγκών τους με σημαντικότερη αυτή της στέγασης.

Το ερευνητικό πρόγραμμα IDEA χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Δ/ση Έρευνας και Τεχνολογίας, 6ο Πρόγραμμα Πλαίσιο, Προτεραιότητα 8 Ενσωμάτωση και Ενδυνάμωση του Ευρωπαϊκού Πεδίου Έρευνας

Όλες οι Εκθέσεις και τα Κείμενα Πολιτικής είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του προγράμματος: <http://www.eliamep.gr/idea/>

Για την έκθεση και το κείμενο πολιτικής για την Ουκρανική και Γεωργιανή μετανάστευση, παρακαλώ επικοινωνήστε με τις συγγραφείς Marina Nikolova (marinaniki@gmail.com) & Μικαέλα Μαρούφοφ (michaelamarouf@gmail.com)

Για γενικότερες πληροφορίες παρακαλώ επικοινωνήστε με την Δρ. Άννα Τριανταφυλλίδου (anna@eliamep.gr)

Για περισσότερες πληροφορίες για ερευνητικά προγράμματα στον τομέα των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, παρακαλώ επισκεφτείτε: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/index_en.html